

Prijeka potreba odgoja za obiteljski i društveni život

Ante Vukasović*

Sažetak

Današnji jednostrani intelektualizam i scijentizam naglašavaju i prenaglašavaju znanje i obrazovanje, a posve zapostavljaju odgajanje. Životni materijalizam, utilitarističko i hedonističko shvaćanje života propagiraju osobnu korist, lagodan život, uživanje i izživljavanje, a obezvrjeđuju vrijednote — duhovne, vjerske — poglavito katoličke, općeljudske i hrvatske nacionalne moralne i kulturne vrijednosti. Mladež gubi vrijednosna uporišta, moralno dezorijentirana luta u tami vrijednosne noći.

Hrvatskoj je nakon jugokomunističkog, anarholiberalističkog i agresivnofeminističkoga duhovno–moralnog pustošenja najprimarnija temeljita duhovna obnova, moralna i odgojna preobrazba. Bitni dio odgojne preobrazbe je odgoj za obiteljski i društveni život, a njegove sastavnice su: odgajanje hrvatske mladeži za kulturu ponašanja, ljubav, brak, obiteljski život, željeno potomstvo i odgovorno roditeljstvo. Tih šest oblika odgajanja strukturni su dijelovi ove kraće rasprave.

Odgajanje djece i mladeži za obiteljski i društveni život treba postati briga svih odgojnih čimbenika i narodne zajednice, jer o sustavnosti i učinkovitosti toga odgajanja ovisi snaga i stabilnost obiteljskih zajednica, a o njima gospodarski, društveni i kulturni napredak svekolikoga hrvatskog naroda. Stoga je odgajanje mladeži za obiteljski i društveni život jedna od najvažnijih zadaća u procesu narodnoga preporoda, duhovne i demografske obnove hrvatskoga naroda. Njime se stvaraju uvjeti da hrvatske obitelji postanu istinska vrela i nositeljice života i da se civilizacijom ljubavi i kulturom života suprotstavimo demonskoj »civilizaciji« mržnje i uništavajućoj »kulturi smrti«.

Ključne riječi: odgoj, duhovna obnova, odgojna preobrazba, pripremanje za obiteljski život, kultura ponašanja, ljubav, brak, obitelj, željeno potomstvo, odgovorno roditeljstvo

Uvod

Narod je poslovicom »Na mladima svijet ostaje« izrazio spoznaju o trajnosti i smislu života. Mladi, djeca, potomci — naša su budućnost. Oni nastavljaju djela svojih roditelja, djedova i pradjedova, nasljednici su, nositelji i ostvarivači naših

* Prof. dr. sc. Ante Vukasović, profesor u miru Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: dr.ante.vukasovic@gmail.com

nastojanja. Bogatstvo su veće od bilo kojega materijalnog imetka, vrhunska vrijednota koja zavrjeđuje najvišu moguću nacionalnu skrb i najbolje odgajanje. Morali bismo biti duboko zabrinuti za njihovo tjelesno, mentalno i moralno zdravlje. Što činimo da ih zaštitimo od vrebajućih opasnosti, posrtaja i stradanja? Mnogo manje nego bismo trebali.

U Hrvatskoj postoje snage zla koje destruktivno djeluju od razdoblja zločinačkog jugokomunizma. Pod njihovim utjecajem i obezvrjeđivanjem vrijednosti — vjerskih, poglavito katoličkih, općeljudskih moralnih, kulturnih i hrvatskih nacionalnih — djeca, mladež gubi vrijednosna uporišta, javlja se dezorijentacija, lutanje u tami vrijednosne noći. Mladi desetljećima traže smisao u besmislu, a odgojni čimbenici ne reaguju ni brzo, ni učinkovito. Pokojni *Veselko Tenžera* je takvu »životnu filozofiju« i takvo »odgajanje« već osamdesetih godina minulog stoljeća nazvao »odgojem za slobodu raspadanja«.

Današnji jednostrani intelektualizam i scijentizam naglašavaju i prenaglašavaju znanje i obrazovanje, a posve zapostavljaju vrijednosnu usmjerbu i odgajanje. Životni materijalizam, pragmatizam, utilitarističko i hedonističko shvaćanje života propagiraju osobnu korist, lagodan život i uživanje, a brojne udruge, najvećim dijelom anarholiberalističke i agresivnofeminističke provenijencije, primaju goleme iznose iz Hrvatske i inozemstva, a glavne zadaće su im propagiranje pobačaja, spolne slobode i slobode za zlo, poticanje mladeži na spolni razvrat, razaranje brakova i hrvatskih obitelji. Mladež je velikim dijelom prepuštena negativnu djelovanju ulice, noćnih lokala, diskotekova, asocijalnih skupina.

Zanemarivanje duhovnosti, etičkih kriterija, odgovorne skrbi o djeci, mladeži i njihovu odgajanju ima svoju cijenu i dosta brzo dolazi na naplatu. Bumerang nam se vraća svakodnevno. Poplava nekulture širi se javnim prostorima, nezrele djevojčice i dječaci žrtve su zločinaca, pedofila, organiziranog kriminala. Mladi su i malodobni prijestupnici koji napadaju, siluju, teroriziraju i ubijaju građane, kolege u školama, profesore, roditelje, ukućane i sami sebe, a smrtonosna depopulacija prijete izumiranjem hrvatskoga naroda. Biskup *Valentin Pozaić*, prigodom blagoslova novoga doma Hrvatskoga populacijskog pokreta početkom godine, kazao je da Hrvatska jurećim vlakom odlazi na deponij izumrlih naroda. Vrijeme je za otrježnjenje i učinkovito djelovanje.

Hrvatskoj je nakon jugokomunističkoga i liberalnoanarhističkoga duhovnog, poglavito moralnog pustošenja, kao kruh svagdanji potrebna temeljita duhovna obnova, moralna i odgojna preobrazba. Bitne sastavnice odgojne preobrazbe su: odgajanje hrvatske mladeži za kulturu ponašanja, za ljubav, brak, obiteljski život, željeno potomstvo i odgovorno roditeljstvo. O koncepciji i uspješnosti takva odgajanja ovisna je naša budućnost — nacionalni opstanak, gospodarski razvitak i kulturni napredak. Stoga ćemo razmotriti ta relevantna pitanja odgojne preobrazbe. Njima bi i Ministarstvo odgoja, znanosti i športa (tako bi se bar trebalo zvati) moralo pokloniti više pozornosti.

1. *Odgajanje za kulturu ponašanja*

Ljudska kultura označava kulturna nastojanja, ali i ukupnost produkata ili rezultata tih nastojanja. Mnogoznačna je i očituje se kao duhovna i materijalna, osobna i društvena, općeljudska i nacionalna. Obuhvaća sveukupnost materijalnih dobara i duhovnih vrijednosti koje je postigao čovjek na svom povijesnom putu očovječenja.

Kultura je specifično ljudski fenomen, djelo i produkt čovjeka kao racionalnoga i moralnog bića. U smislu latinskog termina *cultura* znači usavršavanje, njegovanje, oblikovanje, duhovno organiziranje i oplemenjivanje prirode, u suglasju s ljudskim svrhama i potrebama. Kao stečevina ljudskoga duha, koja se objektivira u kulturnim dobrima i vrijednostima, ona je trajna zadaća i ideal kojemu neprekidno teži *homo sapiens* i *homo moralis*. Nalazeći se u vrijednosnoj sferi i carstvu svrha, kultura je nerazdvojno vezana za čovjeka — biće s razvijenim smislom za vrijednosti — koji je upravo tom svojom nadanimalnom razinom života omogućuje i stvara.

Ostvaruje se u slijedu naraštaja prenošenjem kulturnih stečevina s čovjeka na čovjeka, s generacija na generacije. Tako povezuje ljude i narode. Na nacionalnoj razini obuhvaća povijesnu tradiciju, moral, običaje, znanost, umjetnost i ukupno stvaralaštvo određenog naroda. Jezik je bitna oznaka svake nacionalne, pa i naše hrvatske kulture.

1.1. *Čovjek — kulturno biće*

Kao što je kultura specifično ljudski fenomen, tako je i čovjek u samoj svojoj biti kulturno biće. I on je dio prirode, i njega treba kultivirati, očovječiti, usmjеровati prema općim kulturnim i duhovnim svrhama, osposobiti ga za stvaranje kulturnih dobara. Kultura je u tom značenju usavršavanje i oblikovanje ne samo prirode nego i čovjeka, razvijanje svih njegovih ljudskih mogućnosti. Time se povezuje s procesom odgajanja — razvijanja i oblikovanja čovjeka kao uljudena bića.

Kultura se javlja i kao obilježje načina standardnoga ponašanja, kao uljudeno ponašanje, ophođenje, moralno reguliranje odnosa među ljudima na različitim razinama i moralnim relacijama. To je čovjekova osobna kultura, kultura uljudena ponašanja i djelovanja. A ako je čovjek čovjek po svijesti o dužnosti prema čovjeku i ljudskoj zajednici, ako je čovjek čovjeku temeljna svrha i ideal, tada je kultura ponašanja bitna značajka čovjeka kao ljudskoga bića.

1.2. *Najezda nekulture*

Društvena i odgojna stvarnost bitno je drukčija od stanja kakvo bi trebalo biti. Nedovoljna pozornost pridaje se odgojnoj funkciji škole, obitelji, društva, medija i odgojnoj tematici uopće. Posljedice su to naslijeđene i anarholiberalizmom podupirane moralne i odgojne krize u kojoj se zapostavlja kultura ponašanja i bezvrjeđuju svekolike ljudske vrijednosti.

Negativne posljedice osjećamo na svim područjima. Očituju se u asocijalnom ponašanju mladih i odraslih, nekulturnim i kriminalnim pojavama, nasilju koje se često pojavljuje na javnim mjestima, ulazi u obiteljske domove, škole, kulturne ustanove, gostuje na malim i velikim ekranima. Sramne su to pojave koje bi se morale što prije ukloniti. Mladež je premalo životno angažirana, a mladi ljudi često se nedolično ponašaju, mnogo psuju, piju, puše, drogiraju se, seksualno se izživljavaju, traže smisao u besmislu života. Krajnje je vrijeme za organizirano pedagoško suprotstavljanje najezdi nekulture.

1.3. Odgojna preobrazba

Uspostavljanje demokratskih odnosa pretpostavlja ne samo postizanje bolje materijalno–tehničke osnove nego i izgrađivanje čovjeka, njegove moralne svijesti i savjesti, ponašanja i djelovanja. To su dvije podjednako važne zadaće. Što uspješniji budu rezultati na polju odgoja i moralnoga izgrađivanja čovjeka, bolji će biti i učinci na gospodarskom i općedruštvenom polju.

Moralna i odgojna kriza mora se prebroditi, etičke i odgojne vrijednosti reafirmirati. To je temeljni preduvjet suzbijanja asocijalnoga i prihvaćanja kulturnoga ponašanja, potiskivanja delinkventnog i afirmiranja moralnog djelovanja. Samo u procesu učinkovita odgajanja mogu se izgraditi moralne osobnosti, projektanti i graditelji ljepše i bolje budućnosti.

Obitelji, školi i svim odgojnim ustanovama mora se vratiti njihova besmisлом i ideologiziranom stihijom življenja potisnuta odgojna funkcija. Škola i druge odgojne ustanove moraju postati istinski odgojne. Podržati ih moraju sve organizirane društvene snage. Samo skladnim djelovanjem svih odgojnih čimbenika, uz podršku i pomoć državne prosvjetne vlasti i politike, moguće je učinkovito odgojno djelovanje. A ono nam je danas, u ozračju duhovne obnove, moralne i odgojne preobrazbe, potrebnije nego bilo kada ranije.

1.4. Odgajanje za kulturu ponašanja

Njegovanje osobne kulture mora postati prepoznatljiva oznaka hrvatskoga odgoja i škole, a danas je to nažalost prilično zapostavljeno. Škole su imanentno odgojne ustanove, a često se zaboravlja na tu njihovu namjenu. Gotovo ih se svodi na učilišta, a zadaće su im mnogo šire, potpunije i plemenitije. U njima se izgrađuju kulturna bića, uljuđuju ljudi, pa posebnu pozornost treba pokloniti njihovoj osobnoj kulturi. A kada se težište stavlja na razvijanje kulture, školama se vraća zanemarena odgojna funkcija. One postaju odgojne ustanove, *J. A. Komensky* bi kazao »radionice čovječnosti«. To je važna, bitna zadaća odgojne i školske preobrazbe.

Odgojna funkcija škole ostvaruje se kroz nastavu svih školskih predmeta (odgajanje kao opće nastavno načelo, svi učitelji su i odgojitelji) i uz pomoć nastavnih predmeta s pojačanim potencijalima za postizanje odgojnih zadaća — hrvatski jezik, književnost, povijest, vjeronauk, etika. Programski sadržaji moraju biti vrijednosno usmjereni i omogućavati sustavno razvijanje kulture ponašanja i uljuđena

djelovanja na svim moralnim relacijama kao što su: odnos čovjeka prema drugim ljudima i samome sebi, odnos prema obitelji i unutar nje, prema širim socijalnim zajednicama u kojima pojedinci rade, djeluju, odnos prema svome narodu i domovini, prema drugim narodima i svekolikoj ljudskoj zajednici, prema radu i svim materijalnim i duhovnim vrijednostima, prema Bogu, vjeri i svetosti. To je neka vrsta moralnoga bontona koji se mora ugraditi u svekoliku odgojnu djelatnost.

Uljudeno ponašanje i djelovanje uljepšava ljudski život, čini ga ugodnijim, privlačnijim, a naš hrvatski narod vraća njegovoj tisućljetnoj kulturnoj baštini, europskoj i kršćanskoj katoličkoj civilizaciji. Takva nastojanja zavrjeđuju posebne napore pri programiranju i sustavnom ostvarivanju odgajanja za kulturu ponašanja u školi, obitelji, Crkvi, medijima i u širem društvenom životu. Posebnu pozornost treba pokloniti obitelji, školama i Crkvi kao imanentno odgojnim ustanovama i njihovim posebnim mogućnostima takva programiranog i sustavnog odgajanja u svim životnim okolnostima, u nastavi svih školskih predmeta i u izvannastavnim djelatnostima u školama.

2. Odgajanje za ljubav

Ljubav ima duboko filozofsko, antropološko, psihološko, sociološko, pedagoško, etičko i teološko značenje. Ona je snažno čuvstvo, psihička dispozicija, unutarnji stav, naklonost, afinitet, zanimanje za druga bića ili objekte. Ljubav je tvorac dobrote, humanosti, uzvišenosti, škola altruizma koja oplemenjuje ljudska bića. Ona čini da se »čovjek ostvaruje iskrenim sebedarjem: ljubiti znači davati i primati ono što se ne može ni kupiti ni prodati nego samo slobodno uzajamno podariti« (Ivan Pavao II).

2.1. Očitovanje ljudskosti

Ljubav je ljudska vrлина i potreba svih ljudskih bića — žena i muškaraca, mladih i starih. Ona ima magičnu snagu ljudske privlačnosti, povezanosti, privrženosti i odanosti. I od ružnoga može učiniti lijepo. Izraz je čovječnosti, očitovanje ljudskosti, simbol humaniteta. Ona je potpuna i prava kada stvara dobro i dariva ga drugima. Ljubav je najplemenitija ljudska odlika i vrhunski vrijednost na ljestvici vrjednota. Ona je Božji dar.

Premda je sveobuhvatna i može se odnositi na sva bića i objekte, ipak je najprisutnija u međuljudskim odnosima. Upravo se u njima iskazuju temeljne značajke istinske ljubavi. Baš tu se ona očituje kao duboki altruistički osjećaj, međusobna povezanost, suosjećanje i odgovornost, kao sreća i poštovanje drugih osoba, poštovanje njihova ljudskog dostojanstva, potpora njihovu dobru i radosti, samožrtvovanje i odricanje, razumijevanje i opraštanje, prihvaćanje obveza, duboka privrženost i odanost i u najtežim životnim okolnostima. Ta ljudska i ljudima upravljena ljubav nije i ne može biti sebična jer je plemenito ljudsko sebedarje.

Takvu ljubav dužni su poticati, razvijati i njegovati svi — roditelji, učitelji, odgojitelji — u obitelji, školi, Crkvi, u kulturnim ustanovama, na javnim mjestima, u

slobodnom vremenu. Zbog ljepše i bolje budućnosti moramo razvijati i njegovati civilizaciju ljubavi i njome se suprotstaviti »civilizaciji« mržnje i razaranja.

2.2. Manipulacije ljubavlju

Seksološki opsjednuti seksolozi, zastupnici tzv. »slobodne ljubavi« — seksualni anarhisti i radikalne feministkinje — jednostrano govore samo o spolnoj ljubavi, a to je vrlo usko, preusko i pogriješno motrište. Tako je jedan seksolog u svom prijedlogu programa seksualnog odgoja zapisao: »Postoji spolna želja bez ljubavi, no nema ljubavi bez spolne želje: tzv. platonska ljubav je iluzija, odnosno oblik zavaravanja samoga sebe.«

Kakva je to poruka mladeži, poglavito onim mladim ljudima — djevojkama i mladićima koji snažno i iskreno vole, a misli i želje im nisu, ili bar primarno nisu, upravljene na spolni čin? Za njih je takva poruka doista oblik zavaravanja, ali zavaravanja kojim ih žele krivo usmjeriti i zavesti jednostrano seksološki zaslijepjeni seksolozi i feministkinje. Takvim hedonističkim, seksualno–nagonski upravljanim porukama oni im spaljuju krila, a mladi — poneseni plemenitošću ljubavi — žele letjeti. To je otrov za djecu, mlade ljude koji razara njihove mladenačke ideale i ljudskim poletarcima, na samom početku života, umjesto ljepote i kulture življenja nudi »kulturu smrti«.

2.3. Ljudski i kršćanski zakon

Ljubav je općeljudska i kršćanska vrjednota, najviši mogući zakon. Jedna od temeljnih ljudskih i kršćanskih poruka je da treba ljubiti druge ljude kao samoga sebe. Zapovijed ljubavi nalaže ljubav prema Bogu i bližnjemu. *Krist* ju je stavio u središte evandeoske etike. U suglasju s tim kršćanski apostolat i život ljubavlju započinje i ljubavlju završava. Ona je mjera čovječnosti, savršenstva i svetosti.

Bitna sastavnica kršćanskoga i ljudskog života uopće je život za druge. Takav život u obitelji snagom ljubavi povezuje roditelje i djecu, sve članove obitelji u skladnu i radosnu obiteljsku zajednicu. Ljubav je snažan izvor obiteljskoga jedinstva i snage, a skladne i radosne obiteljske zajednice pretpostavke su i čimbenici napretka, opstanka hrvatskoga naroda i naše bolje budućnosti. Stoga odgajanje u svim ustanovama i na svim razinama mora biti odgajanje za ljubav.

2.4. Odgajanje u ljubavi za ljubav

Odogj je duboko utemeljen u ljubavi, iz ljubavi se rađa i samo se iz toga duha i može roditi. Pedagoška ljubav je inspiracija i osnova odgojne djelatnosti. Ona je bitna sastavnica odgojiteljskog poziva. U njoj se susreću i moraju susresti odgojitelj i odgojenik. Njezin konkretni pedagoški izraz je odgojiteljska ili učiteljska ljubav. Vodi je težnja obogaćivanja odgojenika, učenika odgojnim vrijednostima (Pavao Vuk–Pavlović).

Pedagoška ljubav je poput materinske. Motivacijska je i duhovna snaga svakoga pedagoškog poziva. Bez nje nema radosti, oduševljenja ni učinkovita odgojnog

djelovanja. Odgajanje mora biti u ozračju ljubavi, u ljubavi i za ljubav. Samo takvo odgajanje ljudski obogaćuje i oplemenjuje. Ljubav mora biti pedagoška inspiracija, ideja vodilja i vrhovna odgojna vrijednost. Svi odgojni sadržaji moraju poticati na ljubav.

Sveobuhvatnost ljubavi to omogućuje. Nastava svih školskih predmeta može i treba njegovati duboku osjećajnu povezanost djece i mladeži sa životom, razvijati ljubav prema svemu što nas okružuje — prirodi, znanosti, istraživanju, umjetnosti, vrijednostama, rodnom kraju, domovini, čovječanstvu. Ljubav je opće, univerzalno odgojno načelo.

Odgaj za ljubav u programima nastavnih predmeta specifično odgojnoga značenja — vjeronauka, etike, spolnoga i zdravstvenog odgoja, sata razrednika — ima i posebnu namjenu u sustavnom pripremanju djece i mladeži za brak, obiteljski život, željeno potomstvo i odgovorno roditeljstvo. Danas na tom području ima mnogo i zlonamjernih nastojanja, a ovaj tekst kazuje kako bi trebalo biti.

2.5. *Temelj braka i obiteljskog života*

Brak i obitelj su vrela života, a utemeljuju se u ljubavi među osobama različita spola. Taj oblik osjećajne povezanosti žene i muškarca treba razlikovati od tjelesne strasti, spolnog nagona i ljubomore. Obilježava ga nesebično prihvaćanje osobe suprotna spola, trajnost i dubina osjećaja, poštovanje voljene osobe, uzajamno povjerenje, osjećaj dužnosti i odgovornosti, uzajamna vjernost. Takva ljubav je osnova zajedničkoga života i sigurna podloga bračne i obiteljske sreće, željenog potomstva i odgovorna roditeljstva.

Umjesto obilja seksualnih informacija koje bude požudu, potiču djecu i nedozrelu mladež na seksualno izivljavanje, učimo ih razumijevanju i poštovanju djevojčica i dječaka, djevojaka i mladića, navikavajmo ih na zajednički rad i suradnju, pokazimo im ljepotu i plemenitost nesebične ljubavi, naučimo ih razlikovati ljubav od seksualnog nagona, upućujmo ih na značenje ljubavi u braku i obiteljskom životu, odgajajmo ih u duhu civilizacije ljubavi i kulture života.

3. *Odgajanje za brak*

Brak je legalizirana životna zajednica žene i muškarca. On je i društvena ustanova kojom se reguliraju odnosi među pripadnicima različita spola i njihov odnos prema potomstvu. Nastaje iz prirodne potrebe žene i muškarca za zajedničkim životom, uzajamnom ljubavi, osjećajnom i spolnom intimom, međusobnim pomaganjem i nadopunjavanjem u biološkim i životnim funkcijama, iz potrebe za potomstvom, organiziranjem i reguliranjem života — materijalnoga i duhovnog.

Brak je imperativ života civiliziranog čovjeka. Ljudska jedinka, bilo muškog bilo ženskog spola, nepotpuna je, nedostatna za život i njegovu obnovu. Žene i muškarci samo su dijelovi biološke cjeline. Tek njihovim povezivanjem, spajanjem u jedno biološko jedinstvo nastaje cjelina sposobna za stvaranje novoga života. Životna zajednica žene i muškarca ishodište je života i temeljni uvjet njegova odr-

žanja. Stoga brak kao ustanova ima dugu povijest i tradiciju. Održava se tisućljećima. Duboko je biološki, moralno, religijski i pravno utemeljen. Sve zemlje civilizirana svijeta brinu se o njegovu zasnivanju, stabilnosti, pravnom reguliranju i održanju.

3.1. *Zajednica ljubavi*

Brak je zajednica ljubavi, a ljubav je bitna odlika ljudske ličnosti. Samo osobe mogu ljubiti i samo one osjećaju potrebu za ljubavlju. Ljubav je podudarna s osobom i stoga ljudska osoba mora biti ljubljena. Ta potreba se u najvećoj mjeri ostvaruje u braku. Muž i žena kao »dvoje u jednom« »pozvani su da žive zajedništvo ljubavi« (Ivan Pavao II).

Ljubav i brak mnogostrano su vezani. Svi mladenci prilikom stupanja u brak žele da im brak bude uspješan. A da bi u tomu uspjeli, moraju ga graditi na čvrstim temeljima. Takav temelj je zrela, prava ljubav. Ona je najvažnija za uspostavljanje skladnih bračnih odnosa i obratno — takvi odnosi njeguju, jačaju i stalno razvijaju bračnu ljubav.

To je uzročno–posljedična povezanost skladnoga braka i bračne ljubavi. Zbog toga se brakovi moraju osnivati na ljubavi, trebaju biti produkti zrele ljubavi, a ujedno su podloge za postizanje istinske bračne ljubavi. Zrela ljubav osigurava trajnost braka, a trajan i stabilan brak temeljni je uvjet obiteljske sreće i oživotvorenja odgovorna roditeljstva.

3.2. *Božje djelo*

S kršćanskoga motrišta brak je *Božje* djelo, »savez u komu se muškarac i žena uzajamno darivaju i prihvaćaju« (Ivan Pavao II). Prilikom stvaranja svijeta *Bog* je stvorio muškarca i ženu i namijenio im zajednički život udvoje, da budu jedno tijelo i da stvaraju nove živote. Prema Svetom pismu čovjek ne može postojati sam. On može opstati samo kao jedinstvo udvoje, dakle u odnosu prema drugoj osobi. Riječ je o obostranoj potrebi odnosa: muža prema ženi i žene prema mužu. Zapisano je: »I reče *Jahve, Bog*: 'Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on'«. A nakon što mu je stvorio ženu, kaže se: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo« (Post. 2, 24).

Time je *Bog* stvorio brak. Kao što je stvorio čovjeka prema svojoj slici, stvorio je i brak, jedinstvo muža i žene u kojemu se rađaju djeca, po uzoru na *Božje* jedinstvo Oca, Sina i Duha Svetoga. Crkvena predaja i antropološko promišljanje nalaze u braku i njegovu nerazrješivu jedinstvu jedino uistinu dostojno mjesto odgovornog roditeljstva. To pretpostavlja supružničku vjernost i društvenu potrebu da djeca dolaze na svijet u krilu obitelji, a ona da je čvrsto zasnovana na bračnoj zajednici.

3.3. Bračna kriza — kriza života

Živjeli smo u vremenu koje je rušilo moralne kriterije, obezvrjeđivalo etičke, kulturne, religijske i mnoge druge ljudske vrijednosti. Posljedice su bile krize na svim životnim područjima. One su teško pogodile brak i obiteljski život. Rastave braka postale su pošast vremena u kojemu živimo, zlo koje uništava ljubav, rastavlja i ono što je *Bog* sjedinio, djeci oduzima najmilije i njihovo temeljno pravo, pravo življenja sa roditeljima koji su ih donijeli na svijet i podarili im život. Štetne posljedice razorenih brakova osjećaju se i dugo će se osjećati. Djeca ostaju bez roditelja i njihove ljubavi, o čemu tako plastično, ali tragično, kazuju romani *Dure Zrakića* »Svi me vole samo tata ne« i »Ljubav sudski podijeljena«. Supružnici i sami pate snoseći posljedice svojih nepromišljenih čina.

Omalovažavanjem i obezvrjeđivanjem braka, propagandom bračnih nadomjestaka u obliku izvanbračnih i istospolnih zajednica, onemogućavaju se temeljne bračne i obiteljske zadaće: biološko–reproduktivna, odgojna, gospodarska, kulturna, moralna, religijska, domoljubna; rušena su i ruše se uporišta života i narodnog opstanka.

3.4. Brak — svrha odgajanja

Ako je brak biološka cjelina u kojoj se obnavlja život, ako je on zajednica ljubavi, vrelo života i temeljni uvjet njegova održanja, ako je imperativ života civilizirana čovjeka i bitan čimbenik hrvatske demografske obnove, tada je posve jasno da mladež treba sustavno odgajati za brak. Kao vitalna vrijednost na vrijednosnoj ljestvici brak postaje posebno važna pedagoška zadaća i jedna od neposrednih svrha odgajanja. U mladeži treba izgrađivati pozitivan odnos prema braku, u razdoblju sazrijevanja treba ih organizirano pripremati za skladan i trajan bračni život, odgajati ih tako da žele potomstvo, da rađaju, odgovorno prihvaćaju djecu i dobro ih odgajaju.

Odgajanje mladeži za brak, izgrađivanje kulture zajedničkoga bračnog života, nije samo važna i priješko potrebna nego istodobno i vrlo opsežna, složena i trajna zadaća oko koje se moraju angažirati različite snage i brojni čimbenici — obitelj, škola, Crkva, predbračna savjetovališta, sredstva javnog priopćavanja i šira narodna zajednica. Zajednički bračni život pretpostavlja i traži međusobno upoznavanje i prilagođavanje, nadopunjavanje i zajedničko rješavanje mnogih pitanja, toleranciju, izbjegavanje konfliktnih situacija i uzajamno poštovanje. U tomu je predbračna zrelost i to su putokazi odgajanja za brak.

Djecu i mladež treba odgajati na sljedeći način: obiteljski dom organizacijom života koji stalno svjedoči skladne bračne i obiteljske odnose, bračnu ljubav, razumijevanje i odgovornost; škola odgojnim programima i dobro odabranim sadržajima; Crkva svojim trajno prisutnim odnosom prema sakramentu ženidbe i predbračnim pripremama djevojaka i mladića; svi odgojni čimbenici, kulturne ustanove i Ministarstvo odgoja svojom odgojnom politikom u suglasju s potrebama duhovne obnove, moralne i odgojne preobrazbe; mediji promjenom stavova i podupiranjem pozitivna odnosa prema braku i obitelji.

4. Odgajanje za obiteljski život

Okolnosti koje su režirale protuhrvatske i protukatoličke ideologije i politike — jugokomunistička, liberalnoanarhistička — izazvale su mnoge krize, pa i krizu obiteljskog života. Labilnost obiteljskih zajednica, sukobi među članovima obitelji, brojne rastave brakova, tragično velik broj pobačaja, zabrinjavajuće niska stopa nataliteta, neodgovorno roditeljstvo i slične pojave posljedice su i zorni pokazatelji krize obiteljskih odnosa.

Uz vrlo nizak prirodni prirast pučanstva te zabrinjavajuće visok mortalitet, stradanja mladeži i iseljavanje, hrvatskom narodu je zaprijetila opasnost biološkog nestanka i gubitka njihove lijepe domovine. Stoga je prevladavanje obiteljske krize temeljni preduvjet naše svekolike društvene, moralne, kulturne i gospodarske preobrazbe.

4.1. Glavna životna zajednica

Obitelj je temeljna društvena stanica, prva i osnovna životna zajednica. Zasniva se na zajedničkom životu krvnim srodstvom povezanih osoba, najčešće roditelja i djece, ali mogu postojati i drugi članovi. Obilježava je intimna atmosfera i osjećajna vezanost — roditeljska, bratska, rodbinska. U njoj se objedinjuju različite funkcije koje omogućuju stvaranje i održanje života, odgoj djece, unapređivanje društvenog i kulturnog života, proizvodnju i gospodarenje sredstvima za život, očuvanje moralnosti, njegovanje vjerskih uvjerenja i života, domoljubnih osjećaja i postupaka. U obitelji nastaje novi život, u njoj se izgrađuju ljudske osobnosti.

Ljudska zajednica je životno zainteresirana za obnavljanje života, za reprodukciju ljudi i njihovo ljudsko izgrađivanje. Stoga mora štiti i pomagati obitelji. To je regulirano *Općom poveljom o pravima čovjeka* UN-a iz 1948. godine. U članku 16. te povelje piše: »Obitelj je prirodna i osnovna društvena stanica i ima pravo na društvenu i državnu zaštitu.« Sveta Stolica je objavila posebnu *Povelju o pravima obitelji* u kojoj upozorava na sva temeljna obiteljska prava. Republika Hrvatska je obiteljska prava zajamčila *Ustavom*. Člankom 61. obitelj je stavljena pod osobitu zaštitu Republike, a u čl. 62. kaže se da Republika štiti materinstvo, djecu i mladež te stvara socijalne, kulturne, odgojne, materijalne i druge uvjete kojima se promiče ostvarivanje prava na dostojan obiteljski život.

4.2. Vrelo i njegovateljica života

Život je životvoran, vrlo uporan u svom održanju, a izvorište ljudskoga života je obitelj. Održanje života pretpostavlja ljudsku reprodukciju, a ona se obavlja u obitelji. U njoj se rađa, nastaje život — ona je ishodište, vrelo i nositeljica života. Stoga su zdravi i stabilni obiteljski odnosi temeljna osnova zdrava i stabilna društva.

Dom ispunjen toplinom i ljubavlju, razumijevanjem i iskrenošću, međusobnim poštovanjem, suradnjom i potpomaganjem stvara osjećaj sigurnosti, otvorenosti i zadovoljstva, a to je važna osnova duševnog zdravlja i preduvjet je izgradnje sta-

bilne, čvrste, razborite i uljudene ličnosti. Time normalna obiteljska sredina koju osiguravaju skladni obiteljski odnosi — sredina osobne sreće i ljubavi — postaje prava njegovateljica života, prva naravna škola uljudivanja djece i nezaobilazni odgojni čimbenik.

4.3. Prvi i najvažniji odgojni čimbenik

Roditelji su prvi i djetetu najbliži odgojitelji. Njihova je naravna i društvena funkcija predati djeci sve najbolje od svoga tjelesnog, intelektualnog i moralnog života. Prirodno je da roditelji vole svoju djecu, žele im dobro i časno mjesto u društvu. Oni osjećaju ljudsku i društvenu odgovornost za njihov psihofizički razvitak i odgajanje kako bi postali čestiti ljudi. Ulažu vrlo mnogo napora da bi njihova djeca postigla željene rezultate, da bi se pravilno, ljudski izgrađivala. Sve je to prokano s mnogo ljubavi, prisnosti, odricanja, nježnosti i razumijevanja. Tako se odgojni utjecaji u obitelji prihvaćaju prirodnije i lakše nego u drugim odgojnim ustanovama.

Djeca na sve stvari gledaju kroz obiteljsku prizmu. Njihove obitelji su im ogledala života. Međusobni odnosi roditelja i drugih članova obitelji privlače njihovu pozornost; djeca ih promatraju, oponašaju, prihvaćaju. Obitelj je prva i u početku jedina škola, škola života u kojoj se stječu prva iskustva, u kojoj započinje razvitak djeteta kao ljudskoga bića. Tu ono usvaja prve spoznaje, tu nastaju prve predodžbe, prva uvjerenja, izgrađuju se socijalni stavovi, formiraju navike rada, reda, ponašanja, postavljaju se čvrsti temelji buduće osobnosti. Nijedna odgojna ustanova ne može to postići kao obitelj. Ona je, nema sumnje, prvi i najvažniji odgojni čimbenik.

4.4. Pripremanje za obiteljski život

Obitelj kao temeljna životna zajednica, kao vrelo i njegovateljica života, kao prvi i najvažniji odgojni čimbenik traži sustavno i skladno odgajanje budućih supružnika, roditelja i odgojitelja za njihove obiteljske, roditeljske i odgojne zadaće, uloge, dužnosti; za izgrađivanje skladnih obiteljskih odnosa u kojima će nastajati, bujati i razvijati se novi životi.

Upoznavanje djece i mladeži s najvažnijim pitanjima obiteljskoga života, razvijanje i njegovanje odlika osobnosti za skladan obiteljski život posebno je i specifično područje odgojne djelatnosti. Odnosi u obitelji utječu na sve druge odnose. Čovjekova radost i sreća najviše su vezane za obiteljski život. Stoga mlade u najranijoj dobi treba sustavno pripremati za skladne obiteljske odnose. Takvim pripremanjem potiču se i izgrađuju težnje za zajedničkim obiteljskim životom, njeguju osjećaji materinstva i očinstva, odgovorna roditeljstva, razvijaju se odgovarajuća uvjerenja i stavovi, osjećaj dužnosti i odgovornosti, obogaćuje osjećajni život, oblikuju navike kulturna ponašanja. Sustavnim pripremanjem uklanjaju se uzroci neodgovornih odnosa supružnika u braku i roditelja prema djeci, suzbijaju obiteljski brodolomi u kojima najviše stradaju nedužna djeca.

4.5. *Pretpostavke realizacije*

Sustavno odgajanje u funkciji učinkovita pripremanja djece i mladeži za obiteljski život traži izradu programa na državnoj razini za osnovne i srednje škole, za obiteljska savjetovišta, TV i radio-emisije te koordinirano, skladno djelovanje različitih odgojnih čimbenika u nastojanju da se njihova pozitivna djelovanja međusobno potpomažu u njegovanju kulture zajedničkoga obiteljskog i širega narodnog života. To je temeljna pretpostavka za postizanje gospodarski produktivna i etički zdrava društva.

Primat i na ovom području ima obiteljski dom. On najbolje odgaja primjerima uzorno skladnih obiteljskih odnosa, međusobna razumijevanja i poštovanja, roditeljske ljubavi i odgovornosti. Potom pripremanje i odgajanje za obiteljski život mora naći svoje mjesto u svim osnovnim i srednjim školama kao poseban tematski dio odgojnih programa. Crkva može i treba organizirano i sustavno odgajati mladež za obiteljski život vjeronaučnom poukom i odgojem, tiskom, literaturom, radijskim i TV-emisijama i vjerskim odgajanjem uopće. U sustavno odgajanje u funkciji pripremanja djece i mladeži za obiteljski život treba uključiti obiteljska savjetovišta, a i sredstva javnoga priopćavanja. Ona bi mogla i trebala etički primjerenim sadržajima, programima i emisijama njegovati pozitivan odnos prema obitelji — temeljnoj zajednici života.

Odgajanje djece i mladeži za obiteljski život mora postati briga svih odgojnih čimbenika i cijele narodne zajednice, jer o učinkovitosti toga odgajanja ovisna je stabilnost i sreća obiteljskih zajednica, a o njima svekoliki gospodarski, društveni i kulturni napredak hrvatskoga naroda.

5. *Odgajanje za željeno potomstvo*

Potomstvo omogućuje biološko održanje ljudske zajednice. Bez njega bi se ugasio život, ljudski rod bi nestao. I životinje imaju nagon za potomstvom, »stvaramo« ga i brinu se o njemu. Uz biološki poriv, ljudska je potreba za potomstvom osmišljena, racionalno, etički i religijski utemeljena. Čovjek shvaća ulogu i značenje potomstva, raduje se djeci, punim žarom roditeljske ljubavi prihvaća svako svoje dijete, brine o njemu, podiže ga i odgaja. Osjećaj za materinstvo i očinstvo, osjećaj za roditeljstvo ima svoje biološke korijene, ali i mnogo dublje humanizirano značenje povezano s ljudskom sviješću i savješću, shvaćanjem i prihvaćanjem života, ljudskih dužnosti i odgovornosti.

5.1. *Kontinuitet života*

Potomci nastavljaju djela svojih predaka. To je zakonit proces koji omogućuje neprekidnost življenja, ljudskoga održanja i razvitka kroz povijest čovječanstva. Potomci omogućuju nastavak života obitelji, roda, plemena, naroda, čovječanstva. Oni grade rodoslovlja, istražuju svoje korijene, nastavljaju već započeto, dograđuju neizgrađeno, produžuju nedovršeno, ostvaruju neostvareno. Oni spajaju de-

setljeća, stoljeća i tisućljeća. Omogućuju razvitak ljudske kulture i civilizacije, razvitak i usavršavanje svega što su čovjek i čovječanstvo postigli u povijesti. Oni će nastaviti i naša djela i omogućiti budući razvitak ljudskoga roda i njegove kulture.

Ljudi uz potomstvo vezuju svoje želje i nadanja, svoje vizije i ideale, svoju imovinu i obiteljska zanimanja. Djeca nasljeđuju ne samo imovinu svojih roditelja nego i njihove radionice, profesionalne djelatnosti. Postojale su brojne obitelji glazbenika, učitelja, obrtnika, trgovaca, draguljara i drugih zanimanja koja se prenose s roditelja na djecu. Plemstvo je u srednjem vijeku vodilo rodoslovne knjige, izrađivalo rodovnike (genealoške tablice) svoga rodoslovlja. I danas se mnogi ljudi, pa i mladi, zanimaju za svoje pretke i rodbinu, upoznaju korijene, sanjaju o budućnosti. Tako se dublje i potpunije shvaća životni smisao i nalazi mjesto u obitelji, društvu, životu.

5.2. Najveće bogatstvo

»U novorođenčetu ostvaruje se zajedničko dobro obitelji«, kazao je sveti otac *Ivan Pavao II.* Bogatstvo se ne postiže ostvarenjem ideala »imati«, nego »biti«, a ideal »biti« osiguravaju djeca, potomstvo. Njihov radosni smijeh unosi radost u obiteljski dom. Nema veće radosti od spoznaje da nam se djeca uspješno razvijaju, tjelesno i duhovno, da su zdrava, radosna, dobro uče i kulturno se ponašaju. Poznajem majke koje su apsolvirale poslijediplomske studije, ali nisu završile magistrske radnje jer su se udale, rađale i podižu dvoje, troje, pa i više djece. Katkad razgovaram s njima o studiju, dovršenim i nedovršenim planovima i o pitanjima života, braka, obitelji, odgoju vlastite djece. Postavljaju se mnoga pitanja o smislu života.

Što je život? Zar upravo rađanje nije njegovo izvorište? Zar njega i odgoj djece nisu njega života? U čemu su ljepota i radost života ako nisu u obiteljskoj harmoniji, nježnosti i sreći? Mlade majke, poglavito one koje su rodile više djece, znaju odgovore na ta pitanja. One su ih već dale. Rađale su, rađaju i sretno su što se mogu posvetiti odgoju i sreći svoje djece. Poznajem i očeve koji tako misle, tako osjećaju i tako postupaju. Sretna su djeca koja imaju takve roditelje — roditelje koji su odabrali najveće bogatstvo.

5.3. Dužnost i obveza

Djeca su dar *Božji*. Biblija govori o *Božjoj* ustanovi braka kao prijeko potrebnog uvjeta za održanje života prenošenjem na nove naraštaje, a tako su brak i bračna ljubav usmjereni po svojoj naravi. U Knjizi postanka piše: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: 'Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite!'«

Rađanje u službi života *Božje* je djelo u kojem se očituje njegova ljubav prema čovjeku. I ma s kojeg motrišta promatrali — biološkog, etičkog ili religijskog — rađanje je duboko ljudska potreba i funkcija, a naš pozitivan odnos prema potomstvu dužnost je i obveza prema *Bogu* i ljudima, prema svome narodu i domovini, prema svojoj obitelji i samome sebi.

5.4. *Zabrinjavajuće izopačenosti*

U posljednje vrijeme ima i mnogo pojava negativna odnosa prema rađanju i potomstvu. Nisu rijetki supružnici koji ne žele djecu, izbjegavaju začecje, primjenjuju kontracepcijska sredstva, a ako se i unatoč tim mjerama pojavi trudnoća, hladno će, bez mnogo razmišljanja, donijeti odluku o pobačaju, oduzet će život svom nerođenom djetetu, što im omogućuje još nedokinuti komunistički zakon iz davne 1978.

Postoje i drugi slučajevi negativna odnosa prema vlastitoj djeci: zanemarivanje, nebriga za njihov život, razvitak i odgoj, grubost, zlostavljanje, napuštanje, iskorištavanje, čedomorstvo. Takve su pojave najčešće posljedice krajnjeg egoizma, psihičke poremećenosti, moralne defektnosti, emocionalne neosjetljivosti i labilnosti, vezanosti uz sredstva ovisnosti, prepuštanja strastima i nagonskom načinu života pod utjecajem rušilačkih demonskih ideologija. Životni materijalizam, pre naglašena osobna korist i uživanje u smislu hedonističkoga i utilitarističkoga načina života podupiru takav negativni odnos prema djeci i njihovu rađanju. Čitava ta »filozofija« svodi se na ništavilo: »Poslije mene potop.« Životinje se, po svom biološkom usmjerenju, brinu za svoju mladunčad, a neki ljudi i to zanemaruju. Moglo bi se reći da su moralno defektni ljudi ispod životinjske razine.

5.5. *Njegovanje želje za potomstvom*

Nasreću zlo nije pobijedilo dobro, a vjerujem da i neće. Normalni ljudi imaju osjećaj za materinstvo i očinstvo. Oni osjećaju potrebu za potomstvom. Ti osjećaji često su toliki i tako snažni da su ljudi nesretni ako, iz bilo kojih razloga, ne mogu imati djecu. Mnogobrojni zdravi supružnici i u teškim životnim okolnostima rađaju, savjesno se i odgovorno brinu o svojoj djeci. To je normalan ljudski odnos prema potomstvu. Takvi bi trebali biti svi supružnici, svi roditelji i svi ljudi.

Danas, spomenuli smo, postoje i izopačenosti uvjetovane čovjekovom sebičnošću i težnjama za lagodnim životom. One potiskuju roditeljske osjećaje i želju za rađanjem, uzrokuju proces depopulacije i prijete izumiranjem hrvatskoga naroda. Te okolnosti, tragične neprilike, u prvi plan ističu potrebu odgajanja djece i mladeži za željeno potomstvo. Takvo odgajanje u obiteljskom domu, školama, Crkvi, u obiteljskim centrima, predbračnim i bračnim savjetovalištim i preko sredstava javnoga priopćavanja treba sustavno poticati i njegovati, stalno i dosljedno razvijati osjećaje za majčinstvo i očinstvo, željeno i odgovorno roditeljstvo.

Dobro organiziranim i skladnim odgajanjem od najranije dobi moramo u djece i svekolike mladeži njegovati pozitivne stavove i odnos prema braku, obiteljskom životu i rađanju djece; moramo ih učiti kako se prihvaćaju, njeguju, podižu i odgajaju djeca — glavna radost i nastavljači života. Osmišljeno, dobro organizirano i sustavno odgajanje za željeno potomstvo može i mora postati učinkovito sredstvo naše demografske i duhovne obnove.

6. Odgajanje za odgovorno roditeljstvo

Ako je potomstvo temeljni uvjet održanja života, roditeljstvo je preduvjet toga uvjeta. Nema i ne može biti potomstva bez roditeljstva ni roditeljstva bez potomstva. To su dvije strane iste pojave, dvije bitne sastavnice u procesu rađanja. U granicama narodne zajednice ljudska se reprodukcija može osigurati samo uz pretpostavku da postoji mnogo zrelih, za brak i obiteljski život sposobnih osoba oba spola koje žele potomstvo i spremno očekuju svoju roditeljsku funkciju. To je važna zadaća sustavnog odgajanja djece i mladeži za ljubav, brak, obiteljski život, željeno potomstvo i odgovorno roditeljstvo.

6.1. Moralna kategorija

Spomenuli smo odgovorno roditeljstvo. Zašto se naglašava odgovornost? Želi li se napomenuti da uz odgovorno postoji i neodgovorno roditeljstvo? U životu, nažalost, ima i takva roditeljstva. Već je u prethodnoj točki, u kojoj se govorilo o odgoju za željeno potomstvo, spomenuto kako bi se moglo reći da su moralno defektni ljudi ispod životinjske razine. Životinje se, po svom biološkom usmjerenju, brinu za svoju mladunčad, a neki ljudi zanemaruju svoju djecu, svoje roditeljske dužnosti i obveze. Takvi su postupci, razvidno je, neodgovorni.

Odgovornost i neodgovornost moralne su, etičke i vrijednosne kategorije. Znači li to da su u odnosu prema potomstvu životinje moralnije od nekih ljudi? To se ne može reći jer one nemaju moralnu svijest. Moral je samo ljudski fenomen i izrazito ljudsko obilježje. Stoga njegove kriterije i vrijednosne procjene možemo primijeniti samo na ljude i ljudske postupke. U životinjskom carstvu ne možemo govoriti o odgovornosti. Zato smo i napomenuli da se životinje »po svom biološkom usmjerenju brinu za svoju mladunčad«. Ljudski odnos mora imati i druge odrednice u suglasju s čovjekovom moralnom sviješću i savješću, njegovom spoznajom i odgovarajućim odnosom prema ljudskim dužnostima.

6.2. Dvostruko značenje roditeljstva

Treba spomenuti dva značenja pojma »roditeljstvo«: biološko i etičko. Biološko je određeno činom rađanja. Roditelji ga obavljaju kao svoju naravnu ulogu, sastavni dio života vrste. Tu etička vrjednovanja nisu nazočna, jer je roditeljska funkcija unaprijed biološki određena. U životinjskom svijetu možemo govoriti o roditeljstvu samo u tom značenju. Posve drugi pristup moramo imati kada je riječ o ljudskom roditeljstvu.

Doduše i ljudsko roditeljstvo ima svoju biološku osnovu. Majke i očevi imaju i unutarnju potrebu za potomstvom, potrebu da brinu o svojoj djeci, da ih održavaju na životu, doje, hrane, njeguju, iskazuju im nježnost i roditeljsku ljubav, ali se njihov odnos prema djeci ne može svesti samo na nagonске poticaje. Ljudski odnos prema potomstvu je svjestan, namjeran, plod je slobodne ljudske odluke, ima sva obilježja moralnoga čina i stoga se na njega primjenjuju etički, vrijednosni kriteriji.

Tu je riječ o roditeljstvu u moralnom značenju. Ono može biti odgovorno i neodgovorno, a ljudski, moralno i kršćanski opravdano je samo odgovorno roditeljstvo.

6.3. *Jedan primjer*

Sveučilišna nastavnica, znanstvenica koja je dobila stipendiju za jednogodišnji studijski boravak u SAD-u, piše: »Liječnik mi je rekao: 'Ako želite zdravo i neopterećeno dijete, birajte između njega i Amerike'. Odabrala sam dijete i nikada ni na tren nisam požalila. Americi nisam nedostajala, a svojoj sam djeci u to vrijeme itekako bila potrebna!«

To je ta slobodna ljudska odluka protkana roditeljskom ljubavi, osjećajem dužnosti i roditeljske odgovornosti. Jednogodišnja stipendija u SAD-u za znanstvenog djelatnika ima veliko značenje — osigurava znanstveno usavršavanje, donosi materijalnu korist i ugodan boravak u Americi, ali kada joj je alternativa zdravlje i psihičko opterećenje vlastite djece, majka je znala što treba izabrati. Potisnula je korist i odabrala djecu, njihovo zdravlje, radost i neopterećenost. To je prava odluka. Tako postupaju odgovorni roditelji.

Osjećaj dužnosti i odgovornosti važna je odlika ljudske ličnosti na svim poljima djelatnosti, a posebnu vrijednost dobiva kada je riječ o roditeljima i obavljanju roditeljskih dužnosti. Tu odgovornost mora biti na najvišoj razini, jer je u funkciji odgajanja i izgrađivanja zdravih, sposobnih, čestitih i odgovornih novih naraštaja koji će nastaviti naša djela. To su svete dužnosti roditeljskoga poziva. Tko tu uspije, uspio je u svom ljudskom pozivu, a tko zakaže, promašio je smisao ljudskih nastojanja i smisao života uopće.

6.4. *Očitovanje odgovorna roditeljstva*

Roditeljska odgovornost pokazuje se u svekolikoj brizi za potomstvo: u odlučivanju o rađanju, skrbi za podizanje, zbrinjavanje i uzdržavanje, u roditeljskoj nježnosti i ljubavi, pravilnu odgajanju, suradnji sa školom, svim drugim odgojnim ustanovama i u ljudskom usmjeravanju svoje djece. To je neposredno očitovanje roditeljske odgovornosti. Ima ona, međutim, i brojne posredne utjecaje.

Društvena angažiranost roditelja, njihov konstruktivni odnos prema svim svojim dužnostima i obvezama, njihov društveni ugled i briga za svoju obitelj, tolerantan odnos u obitelji, njegovanje klime razumijevanja, dogovaranja i čestog kontaktiranja, podržavanje skladnih obiteljskih odnosa, prihvaćanje i savjesno obavljanje obiteljskih obveza i dužnosti, očuvanje braka i topla obiteljskog ozračja u kojemu se djeca osjećaju sigurna, radosna i sretna također su očitovanja odgovorna roditeljstva.

Postoje i pravni aspekti roditeljske odgovornosti. Roditelji su društveno odgovorni za razvitak i odgajanje djece. Njihov odnos prema djeci i zakonski je reguliran. Roditeljstvo je pravno zaštićeno, ali postavljene su i obveze prema obavljanju roditeljskih dužnosti. S druge strane postoje moralne i pravne obveze narodne zajednice prema roditeljima i njihovoj roditeljskoj funkciji. Država je dužna pravno zaštititi materinstvo, očinstvo, roditeljstvo uopće.

6.5. *Pedagoška zadaća*

Ujedinjeni narodi prihvatili su načelo »Djeca prije svega!« i stav da im suvremeno čovječanstvo duguje sve najbolje što im se može pružiti. To ističe značenje odgovorna roditeljstva u svjetskim relacijama. O njemu ovisi radost i sreća djetinjstva, punoća života i optimalni razvitak ljudskoga podmlatka, odgoj novih naraštaja, budućnost pojedinih naroda, naše domovine Hrvatske i svekolike ljudske zajednice.

Odgovorno roditeljstvo kao moralna kategorija, međutim, nije ljudima unaprijed dano, nego pedagoški zadano kao zadaća koju tek treba vrlo smišljeno i sustavno ostvarivati u odgojnom procesu, od najranije dobi pa sve do potpune zrelosti i prihvaćanja takve odgovornosti. U njegovanje i sustavno izgrađivanje brojnih odlika odgovorna roditeljstva treba uključiti sve odgojne čimbenike, poglavito obiteljski dom, škole različitih vrsta i stupnjeva, Crkvu, medije, obiteljske centre i savjetovališta, popularnu pedagošku literaturu i periodiku.

Majčinstvo i očinstvo — roditeljstvo — vrlo je odgovorna osobna, nacionalna i općeljudska zadaća, ali i vrlo plemenita uloga svake zrele osobe. Taj općeljudski dignitet i vrijednost roditeljstva nedostatno su društveno zapaženi, nazočni i istaknuti. Majčinstvo i očinstvo moraju postati pozivi dostojni najvišega društvenog priznanja, vrijednosti postavljene na pijedestal najviših nacionalnih vrijednosti koje stvaraju ozračje u kojemu svaka majka i svaki otac osjećaju ponos što su roditelji dvoje, troje, četvero, petero ili više djece. Takvo pozitivno ozračje, takav društveni ugled roditeljstva povratno će djelovati na pravilno shvaćanje i odgovorno prihvaćanje roditeljstva i roditeljskih dužnosti, pojačat će želju za potomstvom, pridonijeti obuzdavanju smrtonosne depopulacije i omogućiti hrvatsku demografsku obnovu.

A Dire Need for Education for Family and Community Life

Ante Vukasović*

Summary

Today's one-sided intellectualism and scientism emphasize and indeed overemphasize knowledge and schooling, while totally neglecting upbringing. The materialistic life-style, the utilitarianistic and hedonistic grasp of life encourage people to seek personal benefit, a life of leisure, pleasure and self-gratification. They also denigrate values — spiritual and religious — particularly Catholic, universal human and Croatian national, moral and cultural values. The youth are losing their moral foothold as they wander morally disoriented through the void created by the depreciation of values. After the Yugo-Communist, anarcho-liberal and aggressive-feminist moral and spiritual devastation, Croatia is in dire need of a thorough spiritual renewal, moral transfiguration and a transformation in the approach to child-rearing. Essential to the latter is the education for family and community life which consists in educating Croatian youth in the culture of decent behaviour, love, marriage, family life, wanted offspring and responsible parenthood. These six points constitute the structure of this brief discussion.

Bringing up children and youth for family and community life must become the prime concern of the education system and the national community since the systematic structure and effectiveness of the same affects the strength and stability of families and consequently the economic, social and cultural advancement of a nation. Hence, the education of youth for family and community life is one of the most important tasks to be undertaken in the process of national revival and the spiritual and demographic renewal of the Croatian people. These will create conditions for Croatian families to become true wellsprings and bearers of life and will enable the civilization of love and culture of life to counteract the effects of the demonic »civilization« of hate and the destructive culture of death.

Key words: education, spiritual renewal, transformation in the approach to child-rearing, preparation for family life, culture of decent behaviour, love, marriage, family, wanted offspring, responsible parenthood

* Prof. dr. sc. Ante Vukasović, Professor emeritus of Faculty of Philosophy, University of Zagreb. Address: Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb, Croatia. E-mail: dr.ante.vukasovic@gmail.com